

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Dagmar Kopecká

**ZAČLENĚNÍ TEXTILNÍHO A ODĚVNÍHO PRŮMYSLU
DO WTO: DOPADY NA ROZVOJOVÉ ZEMĚ**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Syrovátka, DiS.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla do seznamu literatury.

V Olomouci 2. srpna 2011

.....

Podpis

Chtěla bych tímto poděkovat Mgr. Miroslavu Syrovátkovi, DiS. za věnovaný čas, cenné rady a připomínky, které mi pomohly k vypracování bakalářské práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dagmar KOPECKÁ**
Osobní číslo: **R08352**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Začlenění textilního a oděvního průmyslu do WTO:
dopady na rozvojové země**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je analyzovat a zhodnotit dopady začlenění textilního a oděvního průmyslu do multilaterálního obchodního systému Světové obchodní organizace (WTO) na rozvojové země. Práce nejprve popíše vývoj režimu v oblasti obchodu s textilem a oděvy do vzniku Světové obchodní organizace. Stěžejní částí práce bude analýza a zhodnocení dopadů nového režimu na rozvojové země včetně případové studie na Lesotho. Na závěr práce předloží perspektivy dalšího vývoje.

1. Úvod
2. Obchod s textilem a oděvy do vzniku Světové obchodní organizace
3. Nový režim a jeho dopady na rozvojové země
4. Případová studie - Lesotho
5. Perspektivy dalšího vývoje
6. Závěr

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 10 - 15 tisíc slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Aduet, D. 2007. Smooth as silk? A first look at post MFA textiles and clothing landscape. *Journal of International Economic Law* 10 (2), 267-284.

Heron, T. 2006 The Ending of the Multifibre Arrangement: A Development Boon for the South? *European Journal of Development Research* 18 (1), 1-21.

Central Bank of Lesotho. 2005. The phasing-out of the multi-fibre agreement (MFA): Its implication on the economy of Lesotho. http://www.centralbank.org.ls/publications/04.05_Economic_Review.htm.

Curran, L. 2007. Clothing's big bang: the impact of the end of the ATC on developing country clothing suppliers. *Journal of Fashion Marketing and Management* 11 (1), 122-134.

Lall, S. 2005. FDI, AGOA and Manufactured Exports by a Landlocked, Least Developed African Economy: Lesotho. *Journal of Development Studies* 41 (6), 998-1022.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Miroslav Syrovátka, DiS.**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání bakalářské práce: **13. května 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **13. května 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 13. května 2010

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá tématem obchodování s textilem a oděvy na světových trzích. Cílem práce je analyzovat a zhodnotit tento sektor v rámci Světové obchodní organizace. První kapitola práce se věnuje režimu obchodování s textilními a oděvními výrobky do založení Světové obchodní organizace. V další kapitole následuje popis nového obchodního režimu, kdy došlo k postupnému odstraňování množstevních omezení na dovoz textilu a oděvů. Stěžejní část je věnována dopadům na rozvojové země. Dopady liberalizace jsou doplněny případovou studií Lesotho. Poslední kapitola se snaží nabídnout strategie k zachování konkurenceschopnosti firem v rozvojových zemích na poli mezinárodního obchodu.

Klíčová slova: textilní a oděvní průmysl, WTO, Multi-Fibre Arrangement, Dohoda o textilu a oděvech, AGOA, Lesotho

Abstract

Bachelor thesis addresses the international trade with textiles and clothing. The thesis aims to analyze and evaluate this sector within the Framework of the World Trade Organization. The first chapter deals with textile and apparel products trading system until establishment the World Trade Organization. The next chapter continues with description of the new trading system regime, characterized by gradual elimination of the quantitative restrictions on imports of sort textile and clothing products. The main part of the thesis focuses on the impacts on developing countries. The impacts of liberalization are supplemented by case study of Lesotho. The last chapter offers the strategies for developing countries to stay competitive on international market.

Keywords: textile and apparel industry, WTO, Multi-Fibre Arrangement, Agreement on textiles and clothing, AGOA, Lesotho

Obsah

1	Úvod	11
2	Metodologie a přehled literatury	12
3	Obchod s textilem a oděvy do vzniku WTO	13
3.1	Historický přehled do vzniku Všeobecné dohody o clech a obchodu.....	13
3.2	Všeobecná dohoda o clech a obchodu.....	14
3.3	Krátkodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem	15
3.4	Dlouhodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem	15
3.5	Multi-Fibre Arrangement	16
3.6	Globální výrobní řetězec	17
4	Nový režim a jeho dopady na rozvojové země.....	20
4.1	Dohoda o textilu a oděvech.....	20
4.1.1	Přechodná ochranná opatření ATC.....	21
4.1.2	Orgán pro kontrolu nad textilem	22
4.1.3	Pravidla původu výrobku	23
4.1.4	Implementace Dohody o textilu a oděvech v praxi	23
4.2	Dohoda o textilu a oděvech a její dopady na rozvojové země	24
4.2.1	Předpokládané dopady	25
4.2.2	Skutečné dopady	26
4.2.3	Dopady na zaměstnanost.....	27
4.2.4	Konkurenceschopnost Číny	28
4.3	Všeobecný systém celních preferencí.....	28
4.3.1	Preferenční přístupy Evropské unie.....	29
4.3.2	Preferenční přístup Spojených států amerických	30
5	Případová studie – Lesotho	33
5.1	Charakteristika textilního a oděvního průmyslu.....	33
5.1.1	Specifika zahraničních investorů.....	34
5.2	Vývoj textilního odvětví.....	35
5.3	Zaměstnanost	36
5.4	HIV/AIDS.....	37
5.5	Budoucí strategie	38
6	Perspektivy dalšího vývoje.....	40
6.1	Konkurenceschopnost firem	40
6.2	Výzvy pro vlády	41
6.3	Iniciativa NAMA.....	42
7	Závěr.....	44

Seznam tabulek a obrázků

Obrázek 3.1	Struktura výrobního procesu v textilní a oděvním průmyslu.....	17
Tabulka 4.1	Stádia integrace textilního a oděvního průmyslu v rámci ATC.....	21
Tabulka 4.2	Vývoz oděvního zboží do USA v rámci AGOA (USD mil, podíl na celkovém vývozu).....	31
Tabulka 4.3	Pokles zaměstnanosti v oděvním sektoru (2004–2005).....	31
Tabulka 5.1	Objem vývozu do USA v rámci preferenčního přístupu AGOA (mil USD).....	36
Tabulka 5.2	Vývoj počtu pracovníků v textilním průmyslu v letech 2000–2009).....	37

Seznam použitých zkratek

ACP	African, Caribbean and Pacific Group of States Skupina zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří
AGOA	African Growth and Opportunity Act Zákon o africkém růstu a příležitostech
ATC	Areement on Textiles and Clothing Dohoda o textilu a oděvech
EBA	Everything But Arms Vše kromě zbraní
EPA	The Economic Parthership Agreement Smlouva o hospodářské spolupráci
EU	European Union Evropská unie
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade Všeobecná dohoda o clech a obchodu
GSP	Generalised System of Preferences Všeobecný systém celních preferencí
ILO	International Labour Organization Mezinárodní organizace práce
LDCs	Least developed countries Nejméně rozvinuté země
LTA	Long-term Arrangement Regarding International Trade in Cotton Textiles Dlouhodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem
MFA	Multi_Fibre Arrangement
NAMA	Non-agricultural market access Přístup na trh nezemědělských výrobků
STA	Short-term Arrangement Regarding International Trade in Cotton Textiles Krátkodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem
TMB	Textiles Monitoring Body Orgán pro kontrolu nad textilem

UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development Konference OSN o obchodu a rozvoji
USA	United States of America Spojené státy americké
USD	United States Dollar Americký dolar
WTO	World Trade Organization Světová obchodní organizace

1 Úvod

Textilní a oděvní průmysl zastává v některých rozvojových zemích významnou pozici a je pro ně důležitým zdrojem finančních prostředků. Po dlouhou dobu ovlivňovaly podobu světového trhu nařízené dovozní kvóty. V roce 2005 však došlo k liberalizaci globálního trhu s textilem a oděvy a byly zrušeny všechny nařízené dovozní kvóty. Popsání a zhodnocení následných dopadů na rozvojové země po začlenění průmyslu do obchodního systému Světové obchodní organizace je cílem této bakalářské práce.

Úvodní část se bude věnovat vývoji režimu obchodování před vznikem Světové obchodní organizace. Popíše jednotlivé dohody, které utvářely charakter mezinárodního trhu s textilem a oděvy. Pro lepší pochopení fungování celého systému nastíním strukturu výrobního procesu a charakterizují textilní a oděvní průmysl.

Stěžejní částí bakalářské práce bude popis nového světového režimu obchodování v odvětví. Součástí bude popis implementace liberalizace v praxi a vliv na rozvojové země. Lze očekávat jisté negativní dopady, jelikož rozvojové země musí soupeřit s tak dynamickou zemí jako je Čína. Do práce zařadím případovou studii Lesotha a taktéž zhodnotím dopady nového režimu na ekonomiku země. V závěrečné části práce se budu věnovat dalším možným perspektivám v odvětví.

2 Metodologie a přehled literatury

Bakalářská práce byla zpracována na základě rešeršně kompilační metody, která využívá sběru dat, jejich následnou analýzu a interpretaci. Literatura byla čerpána především prostřednictvím zahraničních databází ProQuest a EBSCO. Zdroje se skládají z článků publikovaných v akademických časopisech, periodik, odborných knižních zdrojů a elektronických zdrojů. Převážná většina použitých zdrojů byla dostupná pouze v anglickém jazyce. Z českých zdrojů bylo čerpáno jen velmi málo. K vypracování stěžejní části byly využity články a studie autorů Hildegunn Kyvik Nordås, Olga Memedovic, Kerry McNamara, Sanjaya Lall, Raphael Kaplinsky a Mike Morris.

3 Obchod s textilem a oděvy do vzniku WTO

Tato kapitola objasní způsob obchodování s textilem a oděvy do vzniku Světové obchodní organizace. Nejprve představí stručný historický přehled. Následně popíše okolnosti vzniku Všeobecné dohody o clech a obchodu a objasní pravidla obchodování na mezinárodním trhu. Dále se kapitola bude zabývat dvěma smlouvami – Krátkodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem, Dlouhodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem. Následně kapitola pokračuje nejzásadnější dohodou, která se nazývá Multi-Fibre Arrangement. V závěru je popsán globální výrobní řetězec v textilním a oděvním průmyslu.

3.1 Historický přehled do vzniku Všeobecné dohody o clech a obchodu

V historii vždy docházelo k soupeření postojů zastávajících volný obchod nebo protekcionismus. Jednotlivé přístupy ovlivňovaly jak ekonomické, tak i politické zájmy. Například v Anglii se od protekcionismu odstoupilo v roce 1846. Naopak v Prusku roku 1879 vystřídala dříve prosazovaný volný obchod ochranná politika. Spojené státy tvrdě zastávaly protekcionismus už od konce 18. století. První mnohostrannou dohodu USA podepsalo až po 2. sv. válce, a to Všeobecnou dohodu o clech a obchodu.

Myšlenkou volného obchodu se země zabývaly také na první mezinárodní konferenci svolané Společností národů¹ v roce 1920, na Bruselské finanční konferenci. Členské státy se rozhodly usilovat o zavedení volného obchodu, odvolání umělého omezení zahraničního obchodu a odstranění cenové diskriminace. V roce 1923 v Ženevě byla podepsána Mezinárodní úmluva o zjednodušení celních formalit, která prosazuje snížení dovozních a vývozních omezení na nejnižší míru a zjednodušení formalit při mezinárodním obchodu. Toto rozhodnutí mělo být podpořeno v Ženevě roku 1927 na konferenci Spojených národů. Země se dohodly na odstranění omezení a zákazů uvalených na import a export. Dohoda ovšem neprošla ratifikací díky jednomu podpisu. Další vývoj pak ovlivnila světová hospodářská krize, která s sebou přinesla tvrdý protekcionismus (Beneš, 1988).

---

¹ League of Nations

3.2 Všeobecná dohoda o clech a obchodu

V roce 1946 přijala Hospodářská a sociální rada OSN rezoluci, která svolala Mezinárodní konferenci o obchodu a zaměstnanosti. Za úkol si stanovila vytvoření mezinárodních opatření, které by odstraňovaly obchodní bariéry a zřízení Mezinárodní obchodní organizace, která by spadala pod OSN. Na tomto úkolu se podílel osmnácti členný výbor, který se následně rozrostl na 23 zemí. Na druhém zasedání v Ženevě v roce 1947 se členské země mezi sebou domluvily na určitých celních úlevách a stanovily smluvní rámec obchodně politických pravidel, které převzaly z připravované charty Mezinárodní obchodní organizace. Touto smlouvou vznikla první mnohostranná dohoda se závaznými obchodně politickými pravidly. Všeobecná dohoda o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) byla přijata jako provizorní řešení. Nejedná se o mezinárodní organizaci, ale o mnohostrannou mezinárodní smlouvu, tedy právně závazný dokument.

Cílem GATT je snížení obchodních bariér na mezinárodním trhu. Odstranění kvantitativních omezení blíže specifikuje Článek XI, který zakazuje jakékoliv množstevní omezení při dovozu nebo vývozu výrobků platné pro obě smluvní strany. Dovoluje použití cla, daní a jiných dávek, které slouží jako jediný nástroj na ochranu domácího trhu. Dohoda ovšem obsahuje i určité výjimky. Další omezení obchodu je možné v rámci Článku XII, který dovoluje omezení za účelem ochrany platební bilance² států. Každá smluvní strana může regulovat množství nebo hodnotu zboží, které se do země dováží. To ale platí jen za určitých podmínek. Například omezení k ochraně platební bilance nesmí překročit rozsah, který má zabraňovat bezprostřední hrozbě poklesu měnových rezerv dané země. Pokud se podmínky začnou zlepšovat, země musí tyto omezení uvolnit. Dále státy nesmí zbytečně poškozovat ostatní smluvní strany v jejich obchodních zájmech. Smluvní strana musí konzultovat zavedení a zesílení omezení s ostatními smluvními stranami a diskutovat i jiné možné nápravné kroky. Další důležitý princip smlouvy je uveden v Článku XIII, kdy nesmí docházet k provádění diskriminačních kvantitativních omezení. Všeobecná doložka nejvyšších výhod garantuje, že všechny výhody dohodnuté mezi dvěma státy, tak zároveň automaticky platí pro všechny ostatní smluvní strany (Beneš, 1988).

---

² Platební bilance je peněžní vyjádření ekonomických transakcí mezi určitou zemí a zahraničními partnery za určité období. Zahrnuje dovoz a vývoz zboží a služeb, zahraniční investice, dary a přesuny finančních prostředků (BusinessInfo.cz, 2011).

Během prvních let po podepsání GATT se nevyskytovaly žádné významné problémy v oblasti obchodu s textilem. Na GATT bylo nahlíženo jako na „klub bohatých zemí“, do kterého patřilo jen málo rozvojových zemí. Mezinárodní obchod s textilem se řídil podle jednotlivých bilaterálních smluv (Lester, 2005).

3.3 Krátkodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem

V 50. letech došlo ke změně situace v mezinárodním obchodě s textilem. Rozvojové země začaly dovážet své textilní výrobky na západní trhy. Díky nízkým pracovním nákladům v rozvojových zemích se staly jejich výrobky konkurence schopné na světových trzích. Tato expanze vytvářela obrovský tlak na západní země, které nemohly levným výrobkům konkurovat. Rozvinuté země proto začaly lobbovat na ochranu před dovozem textilních výrobků. V roce 1958 se západní země odvolávaly na Článek XII Všeobecné dohody o clech a obchodu a požadovaly omezení na ochranu platební bilance uvalené na exportní země.

Krátkodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem (Short-term Arrangement Regarding International Trade in Cotton Textiles – STA) mělo platnost pouze od 1. října 1961 do 30. září 1962. Obsahovala pravidla, která kontrolovala objem dovozu bavlněného textilu (Xu, 1997). Smlouva stanovuje za prvé, že země, které již omezují dovoz bavlněného textilu, by měly zpřístupnit své trhy. Za druhé, státy by neměly narušovat trhy v zemích, které nemají žádné omezení a země s nízkými náklady na výrobu by měly souhlasit s kontrolou exportu. Za třetí, cílové státy smí jednostranně uvalit omezení, pokud tak exportující země neudělají samy.

Při STA byla zřízena Cotton Textiles Committee, která byla pověřena vyjednáváním o další dohodě – Dlouhodobém ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem. STA přijalo 19 zemí. Dohoda se dostává do rozporu s GATT, jelikož dovoluje omezení dovozu z určitých zdrojů, a tím tak porušuje zásadu nediskriminace (International Textiles and Clothing Bureau, 2001).

3.4 Dlouhodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem

Dlouhodobé ujednání o mezinárodním obchodu s bavlněným textilem (Long-term Arrangement Regarding International Trade in Cotton Textiles – LTA) vychází ze STA. Vznikla v roce 1962 a původně měla mít platnost na 5 let, ale v roce 1967 a 1970 byla prodloužena. Poskytuje už komplexnější systém, ve kterém země mohou lépe regulovat obchod s textilem. Podporuje množstevní omezení dovozu na určité výrobky z určitých zdrojů založené na poškození trhu a hrozbách z něj vyplývajících. Omezení může být jednostranné i dvoustranné (Xu, 1997). LTA se vztahovala jen na obchodování s textilními výrobky vyrobenými z bavlny. V polovině 60. let ale začala růst produkce textilu vyrobeného z umělých vláken a vlny. Státy tak uzavíraly bilaterální smlouvy o omezeních, které nespádaly pod LTA. Její platnost vypršela až roku 1973 a v dalším roce ji nahradila Multi-Fibre Arrangement (Lester, 2005).

3.5 Multi-Fibre Arrangement

Během 60. a 70. let rostla spotřeba umělých tkanin. Exportující země se rozhodly přesunout svoji výrobu do zemí, kde nebyla uplatňována restriktivní opatření. Stále větší oblíbenost umělých vláken znepokojovalo USA a další země, kam se tyto tkaniny dovážely. Země pocítily potřebu kontrolovat tento import, jelikož STA a LTA obsahovala omezení uplatňované pouze na bavlnu (International Textiles and Clothing Bureau, 2001).

V roce 1974 tak vstoupila v platnost Multi-Fibre Arrangement (MFA). Udává pravidla pro mezinárodní obchod s textilem. Zahrnuje již výrobky a oděvy vyrobené z bavlny, vlny a umělých vláken. Smlouva opět umožňuje zemím, do kterých se výrobky dováží, uplatňovat kvantitativní omezení na určitý textilní výrobek za stanovených podmínek (Xu, 1997). Stát tak mohl uvalit jednostranné omezení, pokud dovoz způsoboval poškození trhu a nebyly již přijaty bilaterální omezení. Počet jednostranných a bilaterálních omezení každoročně rostl. MFA proto zřídila Textiles Surveillance Body, který měl dohlížet na fungování MFA. Tento orgán mohl poskytovat určitá doporučení, ale nedával závazná rozhodnutí.

Dohoda byla vytvořena původně na 4 roky, ale její platnost přetrvala až do konce roku 1994. MFA byla postupně rozšířena téměř na všechna vlákna s výjimkou přírodního hedvábí. V roce 1991 spadaly pod tuto dohodu přibližně 2/3 světového obchodu s textilem (Lester, 2005). Zlomovým bodem v oblasti obchodu s textilem bylo

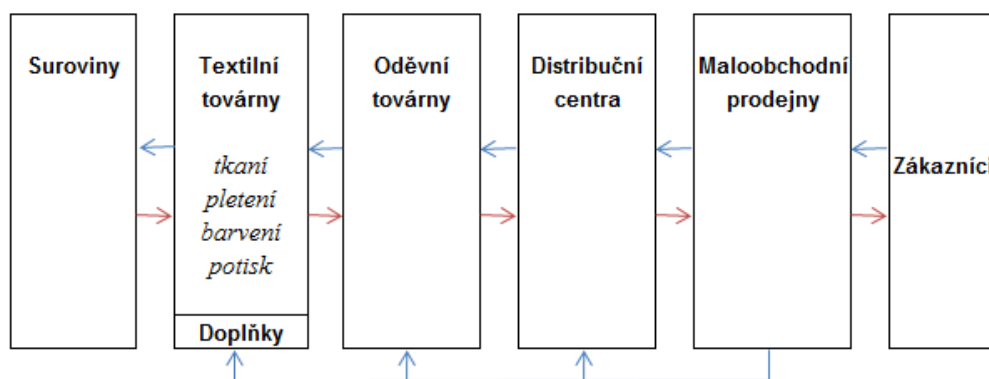

v roce 1994 Uruguayské kolo vyjednávání v rámci GATT. Během něj byly projednány reformy, které měly kvantitativní omezení zrušit.

3.6 Globální výrobní řetězec

Výrobní řetězec v textilním a oděvním sektoru je komplexní systém zahrnující vstup výrobních surovin, výrobu textilního zboží a doplňků, oděvní výrobu, distribuční centra, prodej a konečné spotřebitele. V rámci tohoto systému dochází k toku produktů a k toku informací. Na Obrázku 3.1 červená šipka určuje tok produktů mezi jednotlivými fázemi výroby. Modrá šipka vyznačuje běh informací. Prodejci v mnoha případech při sdílení informací ve výrobním systému přeskočí určité fáze a komunikují přímo s textilními či oděvními továrnami. Modrá šipka taktéž znázorňuje směr poptávky, která ovlivňuje celý výrobní systém od zákazníka až po prvotní získávání surovin. Klíčovou částí systému je zákazník, který určuje poptávku (Nordås, 2004).

Obrázek 3.1 : *Struktura výrobního procesu v textilním a oděvním průmyslu*

Zdroj: Nordås, 2004

V současné době je běžné, že jednotlivé fáze výroby jsou rozesety po celém světě. Mezi jednotlivými fázemi výroby může produkt cestovat až několik tisíc kilometrů. Například běžné džíny urazí až 19 tisíc kilometrů než se dostanou od první fáze výroby až ke konečnému zákazníkovi (Špačková, 2005). Geografický posun výroby textilu má dlouhou historii. V 17. a 18. století dominovala ve výrobě východní Asie. Od poloviny 18. století pak Evropa a severní Amerika. Od konce 90. let 20. století nastává éra

východoasijské výroby, která přetrvává až do současnosti. Na dnešní rozmístění mělo vliv především uplatňování množstevních bariér na dovoz textilu a oděvů v rámci MFA. Po zavedení režimu se začal více v průmyslu praktikovat outsourcing a offshoring. Exportní země jako Čína a Indie, které již dosáhly svého vymezeného kvótního limitu v cílové zemi, přesunuly svou výrobu jinam. Zahraniční investice se zaměřily na země s nízkými či nulovými kvótami v Africe, jižní Asii a Latinské Americe. Režim MFA tak utvořil nový výrobní rámec, který byl založený na vhodném využívání kvót. Při lokalizaci výroby byl kladen důraz hlavně na kvótní režim dané země, než na skutečný potenciál země (Memedovic, 2010). Režim světového obchodování s textilem charakterizovala třířázová globální síť výroby, kdy rozvojové země produkovaly zboží, jejichž výroba byla řízena ze zemí se středním příjmem. Samotný prodej zákazníkům byl realizován v zemích rozvinutých (Kaplinsky, Morris, 2009).

Průmysl na sebe navazuje i jiná odvětví. Samotné získávání přírodních vláken je spojené se zemědělskou produkcí, kterou ovlivňuje například zemědělská politika zemí (OECD, 2004). Textilní výroba je více náročná na kapitál než výroba oděvů a odvětví nevyžaduje příliš velký počet pracovníků. Jedná se především o automatizovanou výrobu. Vyžaduje proto kvalifikovanější pracovní sílu. Textilní výroba zahrnuje činnosti jako je tkaní, pletení, barvení a potisk. Realizace všech fází většinou probíhá v jednom podniku (Nordås, 2004). Odvětví je ale méně flexibilní než oděvní výroba, která dokáže reagovat rychleji na změnu poptávky koncového zákazníka. Mezi země, které se zaměřují na produkci textilu, patří Čína, Indie, Pákistán, Bangladéš a další. Západních země také vyrábí textil, ale jde především o produkci technického textilu, např. pro využití v průmyslu (McNamara, 2008; OECD, 2004).

Oděvní průmysl se nachází téměř ve všech rozvojových zemích. Představuje odvětví, které je náročné na pracovní sílu a zaměstnává především málo kvalifikované dělníky (McNamara, 2008). Při výrobě se využívá tzv. balíkovací systém. Látka se nejprve nastříhá na jednotlivé díly oděvu a sváže se do balíku. Ten je pak následně předán k sešití. Pracovník se při výrobě zaměřuje na jednu či několik málo operací. Kompletování jednotlivých kusů oděvů vyžaduje ruční práci dělníků, tudíž se nedá využít automatizované výroby jak tomu je v textilním sektoru.

Sektor prodeje se s postupem globalizace značně změnil a prošel velkou modernizací. Příkladem technologického vývoje je dnes již běžně užívaný čárový kód. Pro prodejce představuje užitečný nástroj, díky jemuž získávají informace o prodeji v reálném čase. Získávají podrobné informace, které jsou pro ně velmi cenné. Mohou

díky nim upravovat své objednávky podle chování zákazníků, které je velmi proměnlivé. Prodejce tak může objednávat menší množství zboží, což je rozdíl oproti dřívějšímu systému. Ten se vyznačoval pravidelnými nákupy zboží na sklad na celou sezónu. Pro fungování současného systému je nezbytné, aby prodejce sdílel své data s dodavateli. Nedílnou součástí pro celý systém jsou distribuční centra, která nahradila dřívější skladiště. Dnes v distribučním centru probíhá pouze překládka zboží, nikoliv jeho uskladnění na delší dobu (Nordås, 2004).

Součástí odvětví jsou i nadnárodní společnosti, které v něm mají silnou pozici, a jejich obrovský vliv se podílí na formování celého sektoru. Díky své síle mohou určovat rozmístění jednotlivých částí výroby po světě a neustále tlačit cenu výrobků níže. Od roku 2005, kdy přestala platit omezení na dovoz textilu a oděvů, se začala koncentrovat jejich poptávka jen na několik zemí (McNamara, 2008).

4 Nový režim a jeho dopady na rozvojové země

Tato kapitola se bude zabývat novým obchodním režimem, který začal společně se vznikem Světové obchodní organizace. V úvodní části bude popsána Dohoda o textilu a oděvech. Kapitola objasní využívání přechodných ochranných opatření a funkci Orgánu pro kontrolu nad textilem. Pro uvalení přechodných ochranných opatření je důležité určit zemi původu výroby. Touto oblastí se zabývá další oddíl. V následující části je rozebráno, jak byla Dohoda o textilu a oděvech implementována do praxe. Dále se kapitola zabývá dopady na rozvojové země, které jsou rozděleny na předpovídané dopady, skutečné dopady a dopady na zaměstnanost v rozvojových zemích. V závěrečné části je věnován prostor pro Všeobecný systém celních preferencí Evropské Unie a Spojených států amerických.

Protekcionalismus v textilním a oděvním průmyslu byl praktikován už od 60. let 20. století. K institucionalizaci této ochrany došlo až s příchodem Multi-Fibre Arrangement (MFA) v roce 1974. Jednalo se především o bilaterální dohody mezi jednotlivými státy. Země tak chtěly chránit svoje odvětví před výrobky, jimž nemohly konkurovat. Míra protekcionalismu nebyla u všech států stejná. K nejvíce omezeným zemím patřil Hongkong, Korea, Tchaj-wan a Macau, státy jinak známé jako Asijští tygři (Curran, 2007). Jejich specifickým znakem je orientace na vývoz, rychlý hospodářský růst a otevřenost domácí ekonomiky (Siebert, 2002). Asijští tygři si však našli způsob, jak MFA obejít. Po dosažení stropu povolených dovozních kvót, začali výrobu přesouvat do zemí s nízkými náklady na výrobu. Na tyto státy se postupem času také začala vztahovat množstevní omezení v rámci MFA. Neustálé rozšiřování omezení a diskriminace mezi zeměmi spolu s faktem, že MFA není v souladu s pravidly GATT, vyústilo na Uruguayském kole jednání. Na něm byla ustavena Světová obchodní organizace a pro textilní a oděvní odvětví velmi důležitá Dohoda o textilu a oděvech, která liberalizuje trh s tímto zbožím (Curran, 2007).

4.1 Dohoda o textilu a oděvech

Dohoda o textilu a oděvech (Agreement on Textiles and Clothing – ATC) vstoupila v platnost v roce 1995. Jejím cílem je úplná integrace textilního a oděvního

průmyslu do mezinárodního systému pomocí postupného odstraňování všech kvantitativních omezení uvalených na textil a oděvy. Začlenění odvětví probíhalo ve třech fázích během deseti let a k plné integraci došlo 1. 1. 2005, kdy také Dohodě vypršela platnost. V tabulce 4.1 uvedené níže jsou stanovená data jednotlivých fází a minimální objem produktů, které musí být obchodovány bez kvótních bariér. Daná procenta se vztahují k celkovému objemu dovozu textilu a oděvů v roce 1990. Je nutné zdůraznit, že Dohoda již není rozšířenou verzí předchozí MFA, jak tomu bývalo u dřívějších dohod. V předchozí kapitole bylo také zmíněno, že MFA nebyla v souladu s pravidly GATT. To ATC už nedovoluje (Nordås, 2004).

Tabulka 4.1: *Stádia integrace textilního a oděvního průmyslu v rámci ATC*

Datum	Minimální objem integrace (%)	Kumulovaný objem integrace (%)
1.1.1995	16	16
1.1.1998	17	33
1.1.2002	18	51
1.1.2005	49	100

Zdroj: Nordås, 2004

4.1.1 Přejídná ochranná opatření ATC

Dohoda o textilu a oděvech dovoluje určitá ochranná opatření během přechodné doby, jejíž maximální délka je 3 roky. Uvalení opatření je možné pouze za určitých podmínek. Dovoz může být omezen, pokud jsou výrobky importovány v takovém množství, že poškozují domácí průmysl nebo pro něj představují reálnou hrozbu. Musí se však jednat o stejný výrobek, který se v dané zemi také vyrábí. Dalším kritériem je existující příčinná souvislost mezi škodami v textilním průmyslu a prudkým zvýšením dovozu. Jestliže je poškození průmyslu způsobeno jinými faktory, jako např. technologickými změnami nebo změnou preferencí zákazníka, nemohou země uplatňovat právo na ochranná opatření. Právo na využití těchto opatření mají všichni členové WTO i ti, kteří v minulosti nijak nevyužívali obchodních bariér v rámci MFA, kam patří i rozvojové země (Juris International, 2011).

Fungování přechodných ochranných opatření v rámci ATC je odlišné od opatření, která se uplatňovala během MFA. Ochranná opatření v rámci MFA nebyla používána na ochranu před existujícím narušením domácího trhu, ale jako preventivní opatření před rizikem vzniku ohrožení domácího trhu. Při zjištění, že je poškozován domácí trh, ATC bere v úvahu celkový dovoz, ne jen dovoz ze specifického zdroje jako MFA. Dále MFA určuje poškození trhu na základě prudkého a velkého nárůstu dovozu levného zboží. ATC cenu výrobků vůbec nebere v potaz (Kheir-El-Din, 2002).

Pokud země chce využít tohoto práva, musí o záměru informovat WTO a především zahájit rozhovory s exportní zemí. Samozřejmě také musí dokázat, že dochází k již zmíněným závažným škodám či hrozbě. Rozhovory mohou skončit buď bilaterální dohodou, nebo se země mezi sebou nedohodnou. V obou případech tu hraje důležitou roli Orgán pro kontrolu nad textilem (Textiles Monitoring body – TMB). V případě, že země uzavřou dohodu, musí ji TMB přezkoumat, zda je v souladu s pravidly ATC. Pokud se země mezi sebou nedohodnou, TMB případ přezkoumá a vydá určitá doporučení (Juris International, 2011).

4.1.2 Orgán pro kontrolu nad textilem

Hlavním úkolem Orgánu pro kontrolu nad textilem je dohlížet na řádné provádění Dohody o textilu a oděvech. Dále kontroluje veškerá opatření, která jsou zaváděna za účelem ochrany domácího trhu v rámci ATC, zda jsou či nejsou v souladu s danými pravidly. Představuje fórum pro řešení sporů a jako quasi soudní orgán vydává určitá doporučení. Pokud země nesouhlasí s daným doporučením, může případ předat na úroveň WTO – Orgánu pro řešení sporů (Dispute Settlement Body). TMB má svého předsedu a devět dalších členů, kteří jsou jmenováni členskými zeměmi WTO. Zástupci jsou dosazováni z jednotlivých regionů³ a část z nich rotuje v příslušných intervalech (WTO, 2010). Výjimku tvoří čtyři zástupci z rozvinutých zemí, kteří jsou stálými členy. Díky této skutečnosti jsou ve výhodě rozvinuté země (Kheir-El-Din, 2002). Součástí orgánu je i jeden zástupce z Afriky a jeden z Asie, kteří mají pouze funkci pozorovatelů a neúčastní se rozhodování (WTO, 2010).

---

³(a) členské země ASEAN; (b) Kanada a Norsko; (c) Pákistán a Čína (po přistoupení); (d) EU; (e) Korea a Hongkong, Čína; (f) Indie a Egypt/Maroko/Tunisko; (g) Japonsko; (h) členové z Latinské Ameriky a Karibiku; (i) USA; (j) Turecko, Švýcarsko a Bulharsko/Česká republika/Maďarsko/Polsko/Rumunsko, Slovensko/Slovinsko) (Goutam, 2010)

Důležitým aspektem Dohody o textilu a oděvech je fakt, že v této smlouvě není přesně specifikováno, co znamenají „závažné škody“ a „skutečná hrozba“. Potíže nastávají i při rozhodování, jelikož členové TMB rozhodují spor pouze dosažením konsenzu. To může být problém, protože někteří členové pochází z rozvinutých zemí a někteří ze zemí rozvojových, a jejich zájmy mohou být protichůdné. (Goutam, 2010).

4.1.3 Pravidla původu výrobku

K tomu, aby mohly být uvaleny ochranné dovozní kvóty vůči určité zemi, musí existovat pravidla, která tuto zemi vymezují. Každá země si určuje svá pravidla původu výrobku. Podle pravidel USA se pro zpracované látky považuje za místo původu ta země, ve které proběhlo barvení a potištění, a dvě či více dokončovacích úprav (bělení, srážení, česání, a další). Tato podmínka může významně omezovat rozvojové země, které dováží základní výrobky a následně je zase zpětně vyváží. Výjimku tvoří vlněné látky, u kterých platí, že za místo původu se považuje země, kde byla látka vyrobena. U hotového zboží existuje 16 skupin produktů, na které se vztahují jiná pravidla. Za zemi původu se považuje ta, kde se látka utkala či upletla. Přechází v tomto případě na země s výrobou základních komponentů. To s sebou přináší problém s identifikováním původní země. Někdy je velmi obtížné pro exportní zemi dohledat původ základního zboží, a tak je nesprávně připsán původ výrobků jiné zemi (Juris International, 2011; Munir, 2007).

4.1.4 Implementace Dohody o textilu a oděvech v praxi

Jak už bylo zmíněno, klíčovým rokem pro Dohodu byl rok 1990, od kterého se odvíjí minimální objem integrace výrobků pro jednotlivá stádia. V prvním stádiu, tedy od 1. ledna 1995, museli členové WTO odstranit kvóty na 16 % objemu dovozu z roku 1990. V roce 1998 museli integrovat dalších 17 % a od začátku roku 2002 dalších 18 %. Od roku 2005 pak země musely odbourat všechna kvótní omezení na dovoz textilních a oděvních výrobků (Kheir-El-Din, 2002).

Od 1. ledna 1995 tedy mělo začít samotné odstraňování tržních bariér, které ovšem u některých zemí nastalo až za 7 let. Uvedme si to na příkladu Spojených států a

Evropské unie. USA v roce 1990 ponechaly 34 % svého dovozu bez omezení a EU 37 %. Pokud ovšem sečteme první dvě fáze integrace určené v ATC, dostaneme 33 %. To umožnilo USA a EU obchodovat během prvního a druhého stádia integrace bez jakéhokoliv odstranění zavedených omezení vůči exportním zemím. K účinné integraci došlo až ve třetím stádiu, tzn. v roce 2002 (Juris International, 2011). Zpomalení odbourání kvót mělo určité dopady na rozvojový svět. Například pro země jako je Čína a Indie to znamenalo plné realizování očekávaných zisků až za deset let (Heron, Richardson, 2008).

ATC zároveň poskytovala zemím svobodnou volbu, které výrobky zařadí do integrace. Jedinou podmínkou při výběru bylo zahrnutí výrobků ze všech čtyř stanovených skupin – příze, látky, hotové textilní výrobky, oděvy. Země tak nemusely integrovat zrovna ty výrobky, které podléhaly omezení.

Dalším jevem spojeným s implementací Dohody je růst využívání antidumpingových opatření. Jedná se o clo, které má zabránit dovozu výrobků, jež jsou na domácím trhu vývozce prodávána za vyšší cenu, než za jakou ji dováží na cizí trh (Juris International, 2011). Antidumpingové opatření lze uložit pouze, pokud dovoz poškozuje domácí trh. Současně musí být prokázána příčinná souvislost mezi dovozem zboží za dumpingové ceny a poškozením trhu (UNCTAD, 2008). Antidumpingová opatření však mohou být uvalena cíleně na firmy v konkrétní zemi bez čekání na rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů (Adhikari, Yamamoto, 2008). Díky tomu docházelo i ke zneužívání těchto opatření, kdy země může vznést nárok na prošetření několikrát těsně po sobě. Během prošetřování případu může dojít k obrovským finančním ztrátám exportující země a následnému propouštění v textilním sektoru (UNCTAD, 2008).

4.2 Dohoda o textilu a oděvech a její dopady na rozvojové země

Dohoda o textilu a oděvech zcela změnila předchozí režim kvantitativních omezení a přetvořila celosvětový obchodní rámec. Před vznikem WTO existoval desítky let utvářený systém světového obchodu s textilem, jenž utvářely tržní bariéry v rámci MFA. Tento režim fungoval ve prospěch méně konkurenceschopných výrobců a mnoho z nich byly rozvojové země, které mohly konkurovat pouze nízkými náklady na mzdu (Aduet, 2007). Během desetiletého přechodného období se země musely

připravit na setkání s obrovskou konkurencí na mezinárodním trhu. Předpokladem pro úspěch byla modernizace technologií, efektivita výroby a průzkum mezinárodního trhu za účelem zjistit, se kterými výrobky může země soupeřit na poli ceny a kvality (Juris International, 2011).

Ke zranitelnosti některých rozvojových zemí po odstranění dovozních kvót a růstu Číny přispívají určité faktory. Existují země, kde se rozvinul oděvní průmysl, jen díky systému kvótních omezení, bez ekonomické či obchodní logiky. Mnohé podniky například musely dovážet veškerou látku na výrobu oděvů, nebo byly geograficky vzdálené od svých hlavních odběratelů. Oděvní průmysl je náročný na pracovní sílu a není příliš dobře placeným povoláním. Díky tomu se rozvojové státy jeví jako výhodné země k využívání outsourcingu, který činí podniky více závislé na zahraničních firmách (McNamara, 2008).

4.2.1 Předpokládané dopady

Předpokládalo se, že úplné odstraněním dovozních kvót přinese některým zemím růst podílu na světovém vývozu a některé země ztratí svůj podíl na trhu. Názory na to, které státy to budou, se lišily. Některé studie tvrdily, že nejvíce získají rozvojové země, jiné zase tvrdily, že nejméně zasažené budou západní země a některé předpovídaly, že v dlouhodobém měřítku získají obě skupiny zemí. Odhadovalo se, že z asijských zemí po vypršení ATC zaznamená největší nárůst HDP Čína a Hongkong. Pokles HDP byl očekáván u Tchaj-wanu a zanedbatelný růst u Japonska a zemí ASEAN. Zásadní růst se odhadoval pro Koreu, Vietnam a Bangladéš. Jiné výzkumy předpovídaly významný růst podílu na světovém trhu u Číny a Indie, které následuje Hongkong a Vietnam. Na Evropský trh by se měl nejvíce dovážet textil a oděvy z Číny, Indie, Indonésie a Bangladéše. Ve Spojených státech se předpokládal růst podílu na trhu s textilem u Číny, která měla zvýšit svůj podíl o 50 %. U Indie se nepředpovídaly výrazné změny jejího podílu. Naopak dovoz oděvů z Indie na americký trh se měl až zčtyřnásobit. Čína v tomto odvětví měla svůj dovoz ztrojnásobit. Díky tak rozsáhlému růstu oděvního průmyslu v Číně se odhadovalo, že Mexiko přijde asi o 70 % svého podílu na americkém trhu (Memedovic, 2010).

4.2.2 Skutečné dopady

Podle očekávání se největším světovým vývozcem stala Čína. Její dovoz do USA vzrostl zhruba o 54 % od ledna do prosince 2005. Ve stejném období vzrostl i dovoz do Evropy, a to o 43 %. Díky tak významnému nárůstu byla vůči Číně na obou trzích uplatněna dočasná ochranná opatření, která spočívala v opětovném uvalení kvót na dovoz určitých výrobků. Platila od roku 2005 do roku 2008, což je maximální povolená délka. Díky těmto opatřením se čínský podíl na dovozu do obou zemí snížil (Memedovic, 2010). Dočasné omezení Číny vedlo k oživení vývozu rozvojových zemí. Zároveň také získaly další čas na zdokonalení odvětví k udržení konkurenceschopnosti (Curran, 2007). Taktéž se potvrdil předpokládaný růst indického vývozu. Za rok 2005 vzrostla hodnota importovaného zboží do USA o 27 % a do EU o 19 %. V období od roku 2005 do roku 2008, kdy platila dočasná ochranná opatření vůči čínskému zboží, vzrostl dovoz do EU o 11 %, do USA o 3 %.

Objevily se i dopady, které se nepředpokládaly. Jak bylo předpovězeno u menších zemí s nízkými náklady na výrobu (např. Bangladéš, Kambodža, Srí Lanka), ve kterých oděvní průmysl představuje většinu z celkového vývozu státu, významně klesne objem vývozu. Země naopak dosáhly velkého růstu vývozu. V období od roku 2004 do roku 2007 vzrostl vývoz v Bangladéši o 16 %, v Kambodži o 13 % a na Srí Lance o 6 %. Za příčinu tohoto růstu se považuje uvalení ochranných opatření na Čínu (Memdovic, 2010). Na růstu celého odvětví v Bangladéši se podílela i vláda, která svou politikou zlepšila konkurenceschopnost země. Podpořila investování do textilní výroby, konkrétně do tkalcovského odvětví. Investicím je přisuzován růst výroby a exportu pletářského odvětví. Pletářské podniky už nemusí dovážet vlákna pro svou výrobu (Hassan, 2008). Mezi další faktory by mohly být zařazeny rostoucí náklady v Číně, Indii a ostatních asijských zemích. Vůči Indii má Bangladéš například výhodu v levnější pracovní síle, pracovním právem a díky velkým firmám může využívat výnosů z rozsahu. I další země nebyly tak těžce zasaženy, jak se předpokládalo. Mezi ně patří například Malajsie, Thajsko, Indonésie a Vietnam.

Některé subsaharské země si udržely růst v období od roku 2004 do roku 2007, ovšem jen díky AGOA. Mezi ně patřila Keňa, Botswana, Etiopie, Tanzanie, Uganda, Madagaskar a Senegal. Od vypršení ochranných opatření vůči Číně však čelí tvrdé konkurenci. Jihoafrická republika a Senegal zaznamenali pokles již od roku 2004. Pro dlouhodobou udržitelnost odvětví musí země investovat do infrastruktury, schopností

pracovníků, podpory trhu, které zlepší dobu realizace objednávky, zavádění strategií just-in-time a full-package. (Memedovic, 2010). Více informací, jak obstát ve světové konkurenci, je zařazeno v kapitole 6 Perspektivy dalšího vývoje.

Po vypršení ATC byly sice odbourány všechny dovozní kvóty, ale pravidla WTO povolují svým členům chránit své trhy jinými prostředky – vysoká dovozní cla, antidumpingová opatření, vyrovnávací clo, přechodná ochranná patření. Stále přetrvává určitá forma protekcionismu a existují tendence udržovat omezení na dovoz oděvů a textilu. Přesto Lester (2005) nový režim v textilním sektoru hodnotí jako přísnější, transparentnější, více rozvinutý a pro zneužívání pravidel obtížnější.

McNamara (2010) tvrdí, že obecně asijské země jsou na tom lépe než africké země z toho důvodu, že leží geograficky blíže k USA. Současně tvrdí, že více jsou zasaženy ty země, ve kterých nemá oděvní průmysl tradici a vznikl jen na základě systému kvót a celních výhod.

4.2.3 Dopady na zaměstnanost

Další oblastí, kterou významně zasáhne liberalizace odvětví je zaměstnanost. Textilní a oděvní průmysl se v mnoha rozvojových zemích podílí velkou měrou na celkové produkci země. Zároveň je důležitým zdrojem příjmů pro chudé nekvalifikované lidi a především ženy, pro které je to jedna z mála příležitostí na legální práci (Nordås, 2004).

Předpokládalo se, že okamžité dopady pocítí pracovníci v rozvinutých zemích, kde jejich pracovní místa chránily dovozní kvóty. Mezi další negativně zasažené země se řadí rozvojové státy, které nebyly dostatečně konkurenceschopné a nemohly obstát v tvrdém boji s Čínou. Očekávalo se, že dojde ke snížení pracovních míst v odvětví, snížení mezd a zhoršení pracovních podmínek (Memedovic, 2010).

Jednou z příčin růstu nezaměstnanosti v subsaharské Africe je skutečnost, že část firem vlastnili čínští podnikatelé. Jejich záměrem bylo využívání zvýhodněného přístupu na americký trh v rámci AGOA. Po vypršení ATC už tento režim nemuseli využívat, a proto se z Afriky stáhli. Negativním jevem odchodu Číňanů bylo masivní propouštění z továren, které zasáhlo především ženy. V Lesothu a Svazijsku bylo dohromady za dva roky (2004–2005) propuštěno 25 000 dělníků (Zafar, 2007). Dovoz zboží z Číny se projevil i na pracovním trhu v Jihoafrické republice, který zapříčinil

uzavření sedmi továren a ztrátu několika tisíc pracovních míst. V roce 2004 textilní průmysl zaměstnával 125 000 pracovníků, což je o 25 000 méně než o 18 měsíců dříve (Steyn, 2004).

Pro Bangladéš bylo předpovězeno, že po odstranění dovozních kvót dojde k výraznému propouštění pracovníků v odvětví. Ve skutečnosti se tak nestalo. V roce 2005 oděvní průmysl zaměstnával 1,9 mil lidí, při čemž 90 % byly ženy (Ahmed, 2009). V roce 2008 počet pracovníků stoupl na 4,5 mil. Více než 78 % příjmů z exportu tvořila textilní a oděvní výroba. Textilní odvětví je důležitý aspekt snižování chudoby, vytváří pracovní příležitosti pro ženy z venkovských oblastí (Hassan, 2008).

4.2.4 Konkurenceschopnost Číny

Hodinové mzdy dělníků v oděvním průmyslu jsou sice nízké, ale ne tak nízké jako v jiných zemích jako je Kambodža, Vietnam a Bangladéš. Ani celkové náklady na výrobu nejsou nejnižší v regionu. V čem spočívá úspěch Číny? Úspěch čínského podnikání se nachází v kombinaci relativně nízkých nákladů na mzdy pracovníků a jejich disciplíně, vertikální integraci, službě full-package, v nejmodernějším strojním zařízení a využívání informačních a komunikačních technologií. Spektrum vyráběného zboží v Číně je rozsáhlé a tkaniny na výrobu oděvů jsou dodávány v rámci země. Země si sama zajišťuje podstatnou část výrobního procesu od základních surovin až po balení výrobků a přepravu zboží. Podniky tak mohou rychle dodávat zboží na trh v dobré kvalitě a ve velkém objemu (McNamara, 2008). Navíc v čínském textilním a oděvním průmyslu pracuje přibližně 14 mil lidí a v tomto ohledu nikdo nedokáže Číně konkurovat (Steyn, 2004).

4.3 Všeobecný systém celních preferencí

Rozvinuté země se na doporučení UNCTAD rozhodly, že poskytnou pomoc rozvojovým zemím skrze zvýhodnění celních sazeb na průmyslové zboží. (Baldwin, Wyplosz, 2008). Kvůli začlenění do systému GATT musely smluvní strany přijmout výjimku, která dovoluje porušit doložku nejvyšších výhod GATT. Všeobecný systém celních preferencí (Generalised System of Preferences – GSP) by měl být nerekiproční a nediskriminační. Jeho cílem je zvýšit zisky z vývozu rozvojových zemí, podporovat

jejich industrializaci a zvýšit míru ekonomického růstu skrze nulovou či sníženou celní sazbu. V současné době existuje 13 národních systémů a každá země má svá vlastní pravidla pro poskytování zvýhodněného přístupu. Jedním z nich jsou i pravidla původu výrobků. Podle nich se určují výrobky, které mohou být dováženy za zvýhodněných podmínek (UNCTAD, 2002). Mají zabránit nelegálnímu obchodu a podpořit integraci trhů zemí, které mohou využívat preferenční přístup. Poskytnutá pomoc prostřednictvím GSP ale také znamená další upevnění závislosti rozvojových zemí na západním světě (Heron, Richardson, 2008).

4.3.1 Preferenční přístupy Evropské unie

Některé země EU byly v minulosti kolonizačními mocnostmi a tyto vazby se vztahovaly i na obchod, kdy kolonizovaná země dovážela své zboží především na trh svého kolonizátora. Po získání nezávislosti států se objevily požadavky, které navrhovaly zachování preferenčního zacházení. Země EU si tedy vyjednaly individuální dohody s bývalými koloniemi. Po přistoupení Spojeného království do EU musel být stávající preferenční systém přehodnocen. Výsledkem vyjednávání je Dohoda z Lomé. Stanovuje Skupinu zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří (African, Caribbean and Pacific Group of States – ACP), které je poskytnut n reciprocitní bezcelní přístup na trhy EU. V roce 2000 však EU vydává novou smlouvu, tzv. Dohodu z Cotonou, které již reciprocitu vyžaduje. Obhajuje ji myšlenkou, že zavedením oboustranného volného obchodu napomáhá zapojit rozvojové země do mezinárodní ekonomiky. Obchodování s ACP je uskutečňováno s rámci dvoustranných dohod, tzv. Smluv o hospodářské spolupráci (The Economic Partnership Agreements – EPAs). V rámci GPS vznikla v roce 2001 také iniciativa Vše kromě zbraní (Everything But Arms – EBA). Vztahuje se na LDCs, které tak mohou dovážet všechny výrobky na evropské trhy s nulovou celní sazbou. Výjimku tvoří zbraně a munice (Baldwin, Wyplosz, 2008).

Po vypršení ATC se změnilo složení dovážejících zemí do EU. Během prvních šesti měsíců v roce 2005 se největším dovozcem stala Čína a Indie. Všechny ostatní rozvojové země, které dovážely své zboží na trh, snížily objem svého dovozu. U Bangladéše došlo překvapivě jen k malému snížení, které činilo pouze 5 %. Z poklesu dovozu rozvojových zemí v roce 2005 vyplývá, že ani ACP a ani EBA neměly žádný ochranný účinek proti negativním dopadům liberalizace trhu (Curran, 2007).

4.3.2 Preferenční přístup Spojených států amerických

Spojené státy poskytují preferenční přístup pro nejméně rozvinuté státy subsaharské Afriky. Legislativně je zakotven v Zákoně o africkém růstu a příležitostech (African Growth and Opportunity Act – AGOA). Zákon vznikl za účelem podpoření ekonomického růstu a integrace trhu subsaharské Afriky do světové ekonomiky a usnadnění přístupu na něj. Státy tak mohou do USA dovážet určité zboží, které nepodléhá dovoznímu clu. AGOA byl podepsán v roce 2000 prezidentem Clintonem a rozšířil Všeobecný systém preferencí (USTR, 2011).

Důležitým mezníkem pro textilní výrobky je dodatek z roku 2006, AGOA IV, který rozšiřuje objem preferenčního zboží do roku 2015. Africké země musí splnit určitá kritéria, než mohou vstoupit na americký trh. Státy se zavazují, že budou podporovat tržní hospodářství, právní stát a politický pluralismus, odstraní tržních bariéry vůči USA, budou chránit duševní vlastnictví, bojovat proti korupci, zavedou politiku snižování chudoby, zlepši dostupnost zdravotní péče a vzdělání, budou chránit lidská práva a práva pracujících a odstraní dětskou práci. Státy se snaží tyto podmínky zabezpečit, ovšem nikdo nepředpokládá, že splňují úplně všechny. Nicméně se každoročně koná fórum, kde se přezkoumává, zda jsou jednotlivé země oprávněny do USA svoje výrobky dovážet (AGOA, 2011). Za nedodržování podmínek, konkrétně šlo o porušení podmínky podporovat právní stát a politický pluralismus, americký prezident Barack Obama v roce 2009 zrušil Nigerii, Madagaskaru a Guinei zvýhodněný přístup na americký trh (Palmer, 2009).

AGOA má odlišná pravidla původu výrobků než GSP. Původně měl povolovat používání pouze těch vstupů, které byly vyrobené v USA nebo byly regionálního původu. Podmínky by dokázalo splnit jen několik výrobců. V současnosti mohou africké LDCs čerpat vstupy z jakékoliv země, nemusí to být členi AGOA ani USA. V roce 2004 se prodloužila platnost pravidel do 2007 a následně do 2012. V roce 2004 mezi největší vývozce do USA se řadilo Lesotho, Madagaskar, Keňa, Mauricius, Svazijsko a Jihoafrická republika (viz tabulka 4.1). Ze zemí se ve stejném roce vyvezlo do USA přes 90 % textilní a oděvní produkce v rámci AGOA (nezahrnut Mauricius a JAR). Od roku 2001 do roku 2004 největší nárůst podílu vývozu přes AGOA z celkového vývozu země zaznamenalo Svazijsko a Keňa. Zvýhodněný přístup na americký trh podnítl investice do odvětví. Vznikla nová pracovní místa a přispěla ke snižování chudoby v regionu.

Uvolnění množstevních omezení v roce 2005 s sebou přineslo dopady na zaměstnanost v odvětví. Tabulka 4.3 znázorňuje vývoj počtu pracovních míst v období v letech 2004 a 2005. Největší pokles v zaměstnanosti prodělalo Svazijsko, kdy počet pracovních míst v oděvním sektoru kles o více jak 56 % (Kaplinsky, Morris, 2009).

Tabulka 4.2: *Vývoz oděvního zboží do USA v rámci AGOA (mil USD, podíl na celkovém vývozu oděvů)*

	2001		2002		2003		2004	
	mil USD	%	mil USD	%	mil USD	%	mil USD	%
Lesotho	129,2	60,1	317,7	98,9	372,6	94,9	447,6	98,2
Madagaskar	92,1	51,8	75,4	84,4	186,3	94,9	314,5	97,3
Keňa	51,7	80,0	121,3	96,6	176,2	93,9	271,5	97,9
Mauricius	38,9	16,3	106,5	41,8	135,0	50,2	147,8	65,3
Svazijsko	8,2	17,1	73,7	82,7	126,9	90,2	175,6	98,3
JAR	30,4	17,4	85,0	46,9	126,6	54,5	114,7	81,2

Zdroj: Kaplinsky, Morris, 2009

Tabulka 4.3: *Pokles zaměstnanosti v oděvním sektoru (2004–2005)*

Zaměstnanost v oděvním sektoru			
	2004	2005	pokles (%)
Keňa	34 614	31 745	9,3
Lesotho	50 217	35 678	28,9
JAR	97 958	83 081	15,2
Svazijsko	32 000	14 000	56,2

Zdroj: Kaplinsky, Morris, 2009

Došlo k uzavření továren v Lesothu, Keni, Mauriciu, Svazijsku a JAR. Podniky totiž vznikly jen díky využívání preferenčního přístupu. Od roku 2005 do roku 2007 přišlo v textilním a oděvním průmyslu o práci přibližně 100 000.

V žebříčku dvaceti největších dovozců do USA nebyla v roce 2007 ani jedna africká země. Na základě této skutečnosti se Americký kongres rozhodl pro přijetí dodatku k AGOA. Země mohou stále dovážet látky ze „třetích“ zemí a dodatek je platný až do roku 2012. Nemusí používat na výrobu láky z afrických zemí. Zatím zde

chybí vertikální integrace podniků, jelikož obecně v subsaharské Africe není rozvinutá výroba příze a látek. Zachování podmínek pro využívání AGOA by mohlo stimulovat k zahraničním investicím. Existují ale názory, že toto prodloužení není přínosné pro dlouhodobou strategii (Field, 2007).

5 Případová studie – Lesotho

Případová studie nejprve popíše charakter textilního a oděvního průmyslu v zemi. Následně se zaměří na charakteristiku zahraničních investorů v zemi. V další části se práce bude zabývat vývojem textilního odvětví v novém režimu obchodování a popíše vliv na zaměstnanost. Dále rozebírá spojitost HIV/AIDS a sektoru výroby oděvů. Na závěr je zařazena kapitola, která se věnuje budoucím strategiím.

5.1 Charakteristika textilního a oděvního průmyslu

Lesotho je vnitrozemský stát, chudý na přírodní zdroje a má jediného souseda – Jihoafrickou republiku. Dominantním odvětvím ve výrobním sektoru a současně největším zaměstnavatelem v zemi je textilní a oděvní průmysl (Central Bank of Lesotho, 2005). Firmy se specializují jen na určité výrobky. Především se jedná o výrobu džínů a pletářský průmysl. Odvětví má výrazný multiplikační efekt. Váže na sebe další výrobní podniky, jako například továrny na výrobu balicího materiálu, přepravní a kurýrní společnosti, bezpečnostní firmy a další (Benet, 2006).

Podniky se však zaměřují pouze na základní výrobu, která zahrnuje stříhání, šití, zdobení, atd. Marketing, design a samotný prodej zákazníkům je realizován v zemi, ve které má podnik své ústředí. V roce 2002 bylo v zemi 40 továren ve vlastnictví zahraničních firem. Asijsí výrobci se začali do Lesotha přesouvat již v 80. letech 20. století z Jihoafrické republiky po tom, co byly na jihoafrický apartheid uvaleny sankce. Další motivací pro přesun výroby pro ně byla i možnost využívat preferenčních přístupů na americký a evropský trh, které významně ovlivňují výkon odvětví (Business Africa, 2004). Podniky jsou výhradně vlastněny zahraničními majiteli, především z Tchaj-wanu a Číny. V zemi existuje jen minimální podíl továren, které jsou provozovány místními podnikateli. Přímé zahraniční investice zaznamenaly strmý nárůst právě po zahrnutí země do preferenčního přístupu AGOA. Dle Centrální banky Lesotha v roce 2001 činily přímé zahraniční investice 243 mil USD a země patřila mezi největší příjemce v subsaharské Africe.

Jak už bylo zmíněno, vlastníky podniků jsou především zahraniční podnikatelé. Proč, ale investovali právě v Lesothu, které nebylo příliš ekonomicky atraktivní pro zahraniční investory? Země nenabízela žádné daňové pobídky a mzdy se pohybovaly na

podobné úrovni jako v ostatních nejméně rozvinutých zemích Afriky a zároveň nebyly o moc nižší než v jižní Asii. Jedním z důvodů mohlo být příznivé podnikatelské prostředí. Náklady na založení podniku byly nízké, stejně tak i požadavky na základní kapitál. Dále pak mohla investory přilákat nízká až střední míra inflace, demokratická vláda, tržní ekonomika, malé vstupní bariéry, nízká korupce, snadný přístup k přístavům v JAR. Lesotho je od roku 1910 také součástí Jihoafrické celní unie (SACU) společně s Botswanou, Namibií, Jihoafrickou republikou a Svazijskem. Mezi nedostatky můžeme přičíst rychlost jednání úřadů ve vyřízení formalit, které bylo horší než u jiných zemí v regionu, 92 dní (oproti 73 dnům). Překážkou pro investory by mohla být i existence silných odborů (Lall, 2005).

5.1.1 Specifika zahraničních investorů

Zahraniční firmy zaměstnávají mnoho zahraničních pracovníků, především z Tchaj-wanu a z Číny. Většinou ve firmě zaujímají vyšší pozice, manažerské a řídicí. Tito pracovníci však neumí místní domorodý jazyk, což s sebou přináší problémy v komunikaci s pracovníky, kteří jsou z větší části místní. Další problémy ve vztazích mezi vedením podniku a dělníky způsobují kulturní odlišnosti a rozdílná pracovní morálka.

Většina podniků neprojevuje žádnou snahu předat znalosti z vyššího řízení podniku místním lidem. Současně neprobíhá ani žádná participace místních pracovníků ve vedení firem. Lokální zaměstnanci jsou nedostatečně vzděláni v oboru marketingu, designu a inženýrství. Školící centra zaměřená na dovednosti potřebné v textilním průmyslu tu neexistují. Zahraniční pracovníci se postupně začlenili do místní společnosti a žijí buď v enklávách v JAR, nebo přímo v hlídaných továrnách. Předpokládají, že zůstanou, dokud budou moci využívat preferenční přístupy. Proto tedy nechtějí investovat do dovedností dělníků. Mezi místními obyvateli proto panuje nedůvěra a nepřátelství, které se projevily během nepokojů v roce 1998, kdy byl poničen čínský majetek. Zahraniční firmy mají sice dodavatelské vazby se světem, ne však s místní ekonomikou (Lall, 2005).

5.2 Vývoj textilního odvětví

Obchod s textilem podléhal od roku 1974 pravidlům MFA, která určovala kvóty na množství dovezeného zboží. Režim světového obchodování s textilem charakterizovala třífázová globální síť výroby. Zboží produkovaly nejméně rozvinuté země, výroba byla řízena ze zemí se středním příjmem a samotný prodej zákazníkům byl realizován v zemích rozvinutých (Kaplinsky, Morris, 2009). Důležitým mezníkem v produkci země je rok 2001, kdy vstupuje v platnost Zákon o africkém růstu a příležitostech – AGOA. Lesothským firmám umožňuje přístup na americký trh bez celního a množství omezení. Během několika let došlo k rozvoji průmyslu v zemi a velkému nárůstu objemu vývozu na tento trh. Po Mauriciu se stává Lesotho druhým největším vývozcem textilních a oděvních výrobků ze subsaharské Afriky. Vedoucí pozice země dosáhla díky existující základně výrobců. Od roku 1999 do roku 2002 vzrostl podíl textilního a oděvního průmyslu na HDP z 3 % na 8 % (Business Africa, 2004). V roce 2002 země vyvážela do USA až 98,9 % ze své celkové produkce. Podstatná část zbývající výroby byla směřována do JAR (Kaplinsky, Morris, 2009). Rostoucí trend objemu vývozu do USA pokračoval až do roku 2004 (Lall, 2005).

V následujícím roce objem zboží výrazně klesl a tento trend pokračoval i v dalších letech – viz tabulka 5.1 (Office of Textile and Apparel, 2011). Příčinou bylo vypršení Dohody o textilu a oděvech, která odstraňuje množství omezení na dovoz u členských zemí WTO. Země tak musela čelit konkurenci z dalších zemí, které produkují zboží s nižšími náklady jako je Čína, Indie a Pákistán. Došlo ke snížení vývozu a tím pádem i k poklesu devizových příjmů, jelikož tradiční odběratelé začali nakupovat z jiných zemí (Central Bank of Lesotho, 2005). Následně byla uvalena na Čínu ochranná opatření ze strany USA a EU, díky kterým se část odběratelů opět vrátilo k lesothskému zboží (Benet, 2006).

Dočasná ochranná opatření trvala od října 2005 do roku 2008. Nicméně firmám se nepodařilo dosáhnout tak vysokého vývozu jako v předchozích letech. Další rozvoj průmyslu zasáhla celosvětová finanční krize. Během ní zkrachovalo mnoho finančních institucí, což se projevilo i v textilním a oděvním odvětví silně napojeném na asijský průmysl. Banky začaly omezovat přístup k úvěrům a některé z asijských firem se ocitly ve finanční tísní (Central Bank of Lesotho, 2010). V roce 2007 mělo dojít ke změně v pravidlech o původu výrobků ze zemí AGOA, ale nestalo se tak. Tři fáze výroby textilu (příze, látka, oděvy) musí pocházet buď z Lesotha, z USA nebo z členských zemí

AGOA. Ve výrobě džínové látky jsou podniky soběstačné, avšak výrobní kapacita lesothského pletářského průmyslu je nedostačující a po změně podmínek AGOA by firmy neměly odpovídajícího dodavatele. Pravidla využívání AGOA byla prodloužena do roku 2012 (Benet, 2006; Field, 2007).

Tabulka 5.1: *Objem vývozu do USA v rámci preferenčního přístupu AGOA (mil USD)*

Region	Rok						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Lesotho	129,2	317,7	372,6	447,6	388,3	387	383,5
Subsaharská Afrika	974,9	1119,5	1534,9	1782,6	1486,2	1315,5	1316,2

Zdroj: Office of Textile and Apparel, 2011

V rámci Dohody z Lomé poskytovala EU Lesothu preferenční přístup na své trhy. Výrobky nepodléhaly clu, což na konci 80. let přilákalo investory z Tchaj-wanu. Pro země ACP Dohoda z Lomé ve srovnání s AGOA stanovuje přísnější podmínky o původu výrobku. Producenti musí zajistit, aby nejméně dvě fáze výroby byly provedeny v dané zemi (látky místní produkce). Lesotho si však vyjednalo osmileté odložení podmínky, což opět podnítilo příliv nových investorů (Lall, 2005).

Lesotho se řadí na seznam nejméně rozvinutých zemí, a tudíž může využívat iniciativu Vše kromě zbraní. Zboží dovezené na evropské trhy nepodléhá dovoznímu clu. Ve srovnání s objemem vývozu na americký trh je objem exportu do EU jen zanedbatelný. V roce 2005 činil podíl na celkovém vývozu pouze 0,2 % (Benet, 2005). Trh EU je svou velikostí podobný trhu USA, ale jeho vlastnosti jsou odlišné, například nemá tak rozsáhlé obchodní řetězce (Salm, 2002).

5.3 Zaměstnanost

Textilní průmysl jako nejdůležitější odvětví výroby ve státě se podílí velkou měrou jak na tvorbě HDP, tak na zaměstnanosti. Vývoj počtu dělníků v textilním průmyslu kopíruje trend vývoje objemu exportu nastíněné v předchozí kapitole. Z Tabulky 5.1 je patrný postupný růst počtu pracovníků v odvětví, který vrcholil v roce 2004. V následujícím roce dochází k velkému propadu (Statistical Yearbook, 2010). Pokles v trendu způsobilo uzavření sedmi výrobních podniků v zemi a s tím spojené

propouštění zaměstnanců. Po roce 2005 počet pracovníků kolísal, avšak z dlouhodobého hlediska stále klesal.

Důvody k zastavení činnosti textilních podniků byly dva. Prvním z nich je posílení lesothské měny vzhledem k americkému dolaru. V roce 2002 byl jeden dolar v přepočtu 11,44 loti, avšak na začátku roku 2005 pouze 5,93 loti. To v důsledku znamenalo velké zdražení vývozu, který byl z převážné většiny směřován právě do USA (Benet, 2006). Druhou příčinou bylo vypršení Dohody o textilu a oděvech. V zaměstnanosti se také odráží celosvětová ekonomická krize. Největší pokles zaměstnanosti je zaznamenán v roce 2009 (viz tabulka 5.2).

Tabulka 5.2: *Vývoj počtu pracovníků v textilním a oděvním průmyslu v letech 2000–2009*

Vývoj počtu pracovníků v textilním průmyslu v letech 2000–2009										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Počet pracovníků	16 866	26 537	35 844	43 104	47 998	37 608	41 094	42 822	41 753	33 742

Zdroj: Statistical Yearbook, 2010

5.4 HIV/AIDS

Lesotho patří v subsaharské Africe mezi nejvíce zasažené země virem HIV/AIDS. Průměrná míra výskytu nemoci je až 35 %. Rozšíření viru spadá do kategorie pandemie a významně se podílí na úmrtnosti populace. HIV/AIDS ovlivňuje i na textilní výrobu. V tomto odvětví pracují převážně ženy a jejich podíl je přes 80 %. Podle výzkumu z roku 2003 je ve věkové kategorii 15–49 let 57 % žen z celkového počtu nakažených, u dívek ve věkové skupině 15–29 let 75 %. Výskyt nemoci silně ovlivňuje ekonomiku státu a má dopad na životaschopnost domácností a prohlubování chudoby (African Development Bank, 2005).

Majitelé firem si uvědomují dopady nemoci na podnikání. Především se projevuje sníženou produktivitou práce zaměstnanců. Na druhou stranu ale nepodporují žádné programy, které by se týkaly osvěty či zdravotní péče, jelikož pro ně představují další náklady. Dělník, který je v pracovní neschopnosti je snadno nahraditelný a pro firmu nepředstavuje zapracování nového dělníka vysoké náklady (Salm, 2002). Ovšem

ekonomicky aktivního obyvatelstva není neomezený počet. Pro některé zahraniční investory je vysoký výskyt nemoci jeden z důvodů, proč zde nezačít podnikat (Central Bank of Lesotho, 2005).

Pro zachování textilní výroby je důležitá právě podpora prevence a zmírnění průběhu nemoci. Nezbytná je i participace podnikatelů, kteří by měly zavést v podnicích účinnou politiku HIV/AIDS. Vláda by měla podpořit výstavbu či posílení zdravotních center v blízkosti výrobních podniků (Salm, 2002).

5.5 Budoucí strategie

Důležitou součástí podnikání je udržování konkurenceschopnosti. Oproti asijským zemím v tomto aspektu Lesotho stále zaostává. Je nutné, aby podniky diverzifikovaly sortiment výrobků a zvýšily svoji produktivitu, která je v dlouhodobém měřítku nutná k udržení objemu vývozu. Obecně, dělníci v továrnách získávají určité dovednosti a během vykonávání práce se naučí obsluhovat šicí, stříhací a tiskařské stroje. Ve tchajwanských podnicích v Lesothu se ovšem dělník naučí ovládat jen jeden typ stroje, který neumí opravit. Konkurenceschopnost také závisí na efektivitě produkce. Ve srovnání s asijskými výrobci je výkonnost dělníků v Lesothu nižší. Například výroba kalhot při použití stejné technologie trvá asijskému pracovníkovi 18 minut, kdežto lesothskému 32 minut. Zákoník práce zakazuje úkolovou mzdu, což se nelíbí firmám, protože dělníci nemají požadovanou výkonnost (Lall, 2005). Nejenže asijsí pracovníci konkurují vyšší produktivitou práce, ale jejich pracovní právo je mnohem benevolentnější, například v délce pracovní doby či v propuštění a přijímání nových pracovníků (Business Africa, 2004).

Země se potýká i se špatnou infrastrukturou a s nedostatkem skladových prostor. Obchodované zboží pak musí zůstat uskladněné v kontejnerech v JAR, což firmám přináší další náklady na podnikání. Zároveň ve státě není dostatek průmyslových zón. Rozvoji zabraňuje zákon, který zakazuje cizincům vlastnit v zemi půdu. Pozemky si mohou pouze pronajmout (Lall, 2005).

Podniky by se měly zaměřit jak na zlepšení kvalifikace pracovníků, tak na investice do novějších technologií. Současně by měly hledat východisko ve tvorbě vyšší přidané hodnoty, nezaměřovat se na kvantitu, ale na kvalitu vyráběného zboží. Takové změny ve výrobě ovšem vyžadují kapitál a know-how. (Central Bank of Lesotho, 2005).

Důležitou roli ve tvorbě příznivého podnikatelského prostředí hraje vláda, která vytváří určité nástroje pro přilákání investorů. Dle studie Světové banky z roku 2003 je Lesotho málo atraktivní pro zahraniční investory. Například pouze 20 % latinskoamerických zemí má horší podmínky pro podnikání a přibližně 70 % rozvojových zemí má lepší obchodní politiku než Lesotho. K rozvoji podnikání je zapotřebí posílení vlastnických práv a podpora přístupu k finančním prostředkům jak z bank, tak z jiných finančních zdrojů (Business Africa, 2004).

6 Perspektivy dalšího vývoje

Odstranění množstevního omezení bude mít v dlouhodobém měřítku pravděpodobně pozitivní dopady. Avšak po přechodnou dobu bude mít účinky opačné, především na zranitelnější ekonomiky, které v minulosti těžily z uměle vytvořených kvót. (De Sousa, 2005). Tato kapitola se tedy zaměří na možnosti, jak mohou nejvíce zranitelné ekonomiky, jako například Lesotho, obstát v ostrém konkurenčním boji s Čínou, a jak zlepšit své pozice na trhu. Nejprve se kapitola bude zabývat doporučeními, které jsou vhodné k udržení konkurenceschopnosti pro samotné firmy. Poté předloží příležitosti, ve kterých se mohou angažovat samy vlády. Na závěr je zařazena iniciativa NAMA, které se zabývá liberalizací v oblasti cel.

6.1 Konkurenceschopnost firem

Firmy v nejméně rozvinutých zemích by se také měly zaměřit na diverzifikaci výroby. Měly by se soustředit se na produkci zboží s vyšší přidanou hodnotou. Další možností pro rozvojové země je najít na trhu takový produkt, který se nevyrábí masově nebo se na trhu vůbec nevyskytuje. (McNamara, 2008). Africké země by se měly hlavně soustředit na podporu textilního průmyslu a vertikální integraci firem. Země sice produkují bavlnu a vyrábí oděvy, ale už se nezaměřují na produkci vláken. Textilní průmysl je sice náročnější na kapitál, ale investování do tohoto sektoru by mohlo přinést snížení nákladů na dovoz vláken a zlepšit jejich konkurenceschopnost (De Sousa, 2005). Nejméně rozvinuté země by také měly co nejvíce využívat výhod bezcelních přístupů a rozvíjet právě tu část odvětví, na kterou jsou uvalena vysoká cla pro ostatní země.

Výhodné je také sdružování firem do strategických svazů, ve kterých tak budou mít silnější vyjednávací pozici. Jejich obchodování by se mělo zaměřit spíše na rozvíjející se trhy, ne na tradiční trhy v zemích rozvinutých (ILO, 2005). Rychle se rozvíjející trhy v rozvojových zemích nabízí nové podnikatelské příležitosti. Poptávka po textilním a oděvním zboží se bude zvětšovat spolu s jejich ekonomickým rozvojem a růstem příjmů (Juris International, 2011). Obchodování na trzích rozvojových zemí má ovšem svá úskalí. Mezi ně patří například neprozkoumané tržní prostředí a kulturní odlišnosti (De Sousa, 2005)

Firmy v nejméně rozvinutých zemích by se také měly zaměřit na diverzifikaci výroby. Měly by se soustředit se na produkci zboží s vyšší přidanou hodnotou. Další možností pro rozvojové země je najít na trhu takový produkt, který se nevyrábí masově nebo se na trhu vůbec nevyskytuje. (McNamara, 2008). Africké země by se měly hlavně soustředit na podporu textilního průmyslu a vertikální integraci firem. Země sice produkují bavlnu a vyrábí oděvy, ale už se nezaměřují na produkci vláken. Textilní průmysl je sice náročnější na kapitál, ale investování do tohoto sektoru by mohlo přinést snížení nákladů na dovoz vláken a zlepšit jejich konkurenceschopnost (De Sousa, 2005). Nejméně rozvinuté země by také měly co nejvíce využívat výhod bezcelních přístupů a rozvíjet právě tu část odvětví, na kterou jsou uvalena vysoká cla pro ostatní země.

V současné době je pro podnikání nezbytným předpokladem užívání informačních technologií, které jsou zároveň důležitým prvkem k udržení konkurenceschopnosti firem. Poskytují propojení mezi textilním a oděvním dodavatelským řetězcem a představují prostředek pro tok informací v celém sektoru. Díky nim dochází k efektivnějšímu sdílení informací a firmy tak mohou zlepšovat svoji efektivitu. Právě na včasných informacích v celém výrobním procesu je závislá lepší koordinace podnikání. Používáním informačních a komunikačních technologií se může zkrátit doba mezi objednávkou a dodáním zboží a snížení nákladů. Využívání těchto technologií je nezbytné pro současné trendy ve výrobních strategiích. Jedná se především o strategii just-in-time (McNamara, 2008). Tento způsob výroby je založen na snižování zásob, kdy podnik vyrábí jen to, co je potřebné a požadované od zákazníka. Dále jde o snahu snížit náklady, zlepšit produktivitu, zkrátit výrobní cyklus a zvýšit kvalitu výrobku nebo služeb (Mlčochová, 2009).

6.2 Výzvy pro vlády

Na zachování konkurenceschopnosti domácí ekonomiky by se měla podílet i vláda. Obecně stát by se měl zaměřit na tvorbu příznivého prostředí pro podnikání. Má rozhodovací pravomoci v oblasti infrastruktury, daňových pobídek, celních zákonů, monetární politiky, atd. Vláda také může působit ve vyjednávání na bilaterální i multilaterální úrovni. Některé studie tvrdí, že stát by měl zajistit zahrnutí jak ekonomických, tak i sociálních kritérií při integraci do textilního světového obchodu.

Jedná se například o zařazení genderu do budoucích strategií, pomoc s poskytováním příležitostí ke školení a rekvalifikaci v odvětví, nastavení vhodných podmínek umožňující podnikatelům a jednotlivým malým a středně velkým podnikatelům plně využít konkurenční potenciál, podporovat odpovědnost firem za dodržování mezinárodních pracovních standardů a další (ILO, 2005).

Pokud země chtějí uspět v ostré konkurenci, je pro ně také důležitá spolupráce s ostatními zeměmi v regionu a vytvoření společné obchodní politiky. Jejich spolupráce by se měla zaměřit na prodej do dalších rozvojových zemí, výrobu textilních produktů (příze, látka) pro další rozvojové země a navazování vztahů se zahraničními investory. Cílem je navázat především dlouhodobé vztahy, které by se měly zaměřit na „win-win“ spolupráci. Jedná se o strategii, ze které mají užitek obě strany. Například otevření školicích kurzů pro dělníky. Pro zahraniční firmu je levnější najmout místního kvalifikovaného pracovníka, než pracovníky zahraniční. Vzniknou tak nové pracovní příležitosti pro místní obyvatele a zahraniční investor sníží své náklady. Současně přítomnost lokálních pracovníků v řídicích pozicích umožňuje lepší komunikaci s pracovníky, což přináší větší produktivitu.

Další oblastí pro zlepšení pozice LDCs je oblast preferenčních přístupů na evropský a americký trh. Současná pravidla evropského preferenčního přístupu jsou příliš přísná a země nemohou naplno využívat, jelikož nemají dostatečně rozvinutou výrobní základnu. Podobná situace je i v případě USA, kde platí, že příze a látky musí pocházet ze zemí využívající AGOA nebo přímo z USA. Nastavené podmínky tak nijak nezlepšují konkurenceschopnost LDCs (De Sousa, 2005).

6.3 Iniciativa NAMA

Přestože došlo k liberalizaci mezinárodního trhu s textilem a oděvy po vypršení ATC v roce 2005, neustále existuje určitá forma protekcionismu. Vyskytuje se v podobě celních bariér a dalších forem ochrany domácího trhu před dovozem, které jsou zmíněny v kapitole 4.

NAMA (Non-agricultural market access) neboli Přístup na trh nezemědělských výrobků je jedním z hlavních pilířů jednání o Rozvojové agendě z Dohá. Věnuje se oblasti nezemědělských produktů, mezi které se dle Světové obchodní organizace řadí i textil. Cílem NAMA je liberalizace světového obchodu pomocí snižování celních sazeb

a odbourávání netarifních a technických překážek. Tímto chce WTO podnítit rozvoj malého podnikání, zvýšit výnosy z exportu a diverzifikovat obchod.

Existují dva typy cel – nevázaná a vázaná cla. NAMA se věnuje clům vázaným. Vázaním cla se vytvoří určitá hranice, nad kterou se clo nemůže zvýšit u konkrétní položky celního sazebníku. Pro rozvojové země byly důležité události během Uruguayského kola vyjednávání, kdy došlo u těchto států k procentnímu navýšení vázaných cel z 21 % na 73 %. U rozvinutých zemí je vázáno 99 % položek celního sazebníku. Od roku 2003 se začalo vyjednávat o snižování cel či úplném odstranění. Avšak pro rozvojové země jsou celní příjmy důležité pro státní rozpočet. Proto byly vyjednány speciální podmínky pro rozvojové země s velkým důrazem na nejméně rozvinuté země. Zemím bylo umožněno odsunout závazek snižování cel. Dokonce cla mohou zvyšovat, ovšem jen v souladu s jejich vývojem.

Také probíhá diskuze o vyjmutí nejméně rozvinutých zemí z liberalizace. Velkým snížením či úplným odstraněním cel by stát přišel o významný příjem do státního rozpočtu. V mnoha zemích ještě není dostatečně rozvinutý průmysl, který je současně klíčovým předpokladem k liberalizaci. Odstranění cla by mohlo způsobit zhroucení celého odvětví (Pljaskovová, 2010).

7 Závěr

První část bakalářské práce se věnovala vývoji obchodování na poli textilu a oděvů do založení Světové obchodní organizace. Na formování celosvětového trhu se nejvíce podílela smlouva Multi-Fibre Arrangement, která formovala systém využívání dovozních kvót po několik desítek let. Tento režim měl také dopad na utváření geografického rozmístění výroby ve světě. Dále byla popsána struktura výrobního procesu v odvětví.

Dalším důležitým mezníkem bylo podepsání Dohody o textilu a oděvech během Uruguayského kola vyjednávání, kde došlo taktéž k ustavení Světové obchodní organizace. Cílem dohody bylo odstranění všech množstevních bariér na dovoz textilu a oděvů, které mělo proběhnout během desetiletého přechodného období. Začátek skutečného odbourávání byl však posunut o 7 let. Hlavní částí práce bylo popsání a zhodnocení dopadů liberalizace odvětví na rozvojové země. Postupné odstraňování dovozních kvót mělo odlišný vliv na různé státy. Odhadovalo se, že po odbourání množstevních bariér nejvíce poroste vývoz čínského zboží, což se také potvrdilo. Vývoz na světové trhy dosáhl do takové míry, že Spojené státy a Evropská unie si vyžádaly uvalení ochranných opatření na dovoz z Číny od roku 2005 do roku 2008. Toto období poskytlo ostatním firmám v rozvojových zemích získat další čas na zdokonalení svých strategií k udržení konkurenceschopnosti. Negativní vliv měla Dohoda především na ty rozvojové země, u kterých nebyl dostatečně rozvinutý průmysl. Došlo také k neočekávanému růstu Bangladéše, u kterého se předpokládaly značné negativní dopady a prudké snížení vývozu. Dále byl zhodnocen vliv preferenčních přístupů na dopady liberalizace.

Případová studie Lesotha se věnovala vlivům nového režimu v textilním a oděvní průmyslu. Současně byl charakterizován tento sektor. Jelikož se země soustředila jen na výrobu oděvů a nerozvíjela výrobu vláken a textilií, liberalizace výrazně postihla ekonomiku země. Existuje také spojitost mezi zařazením země do preferenčního systému AGOA, který v minulosti přilákal zahraniční investory, především z Tchajvanu. Oprávněnost země dovážet výrobky na americký trh bez kvótních omezení a nulovým clem částečně zmírnila drastický dopad liberalizace v roce 2005.

Na úspěšném rozvoji odvětví v rozvojových zemích se musí podílet jak vláda, tak samotné firmy. Do budoucna by se firmy měly zaměřit na trhy v dynamicky se rozvíjejících zemích, které nabízí velký potenciál. K udržení či zlepšení pozice na

světových trzích je také významná diverzifikace výroby. Klíčovým úkolem je rozvoj textilní výroby a vertikální integrace firem. Úlohou vlády je pak nastavení příznivých podmínek k podnikání a podpora regionální integrace.

Ve světovém obchodu s textilem a oděvy neustále přetrvává určitá forma protekcionismu. Země mohou využívat ochranných opatření, antidumpingová cla a vysoká dovozní cla. Touto problematikou se zabývá iniciativa NAMA, která usiluje o další liberalizaci světového obchodu pomocí snižování celních sazeb, odbourávání netarifních a technických překážek.

Seznam literatury

Adhikari, R., Yamamoto, Y. 2008. The textile and clothing: Adjusting to the post-quota world. In: UNESCAP. (eds.). *Unveiling Protectionism: Regional Responses to Remaining Barriers in the Textiles and Clothing Trade*, United Nations publication, New York

Aduet, D. 2007. Smooth As Silk? A First Look at the Post MFA Textiles and Clothing Landscape. *Journal of International Economic Law* 10 (2), 267–284

African Development Bank. 2005.

<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/ADB-BD-IF-2005-270-EN-LESOTHO-MULTI-SECTOR-COUNTRY-GENDER-PROFILE.PDF>

AGOA (African Growth and Opportunity Act), 2011

<http://www.agoa.gov/agoalegislation/index.asp> [16-03-2010].

Baldwin, R., Wyplosz, C. 2008. *Ekonomie evropské integrace*. Grada Publishing, Praha

Beneš, O. 1988. *Všeobecná dohoda o clech a obchodu*. Československá obchodní a průmyslová komora, Praha

Benet, M. 2006. Lesotho's Export Textiles & Garment Industry. In: Jauch, H., Traub-Merz, R. (eds.). *The Future of the Textile and Clothing Industry in Sub-Saharan Africa*. Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn

BusinessInfo.cz. 2011. *Vnější ekonomická rovnováha*. Oficiální portál pro podnikání a export. [online] Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/statistiky-zahranicniho-obchodu/vnejsi-ekonomicka-rovnovaha/1000453/59207/> [01-08-2011].

Central Bank of Lesotho. 2005. The phasing-out of the Multi-fibre agreement (MFA): Its implications on the economy of Lesotho. *CBL Economic Review*. [online] Dostupné

na: http://www.centralbank.org.ls/publications/04_05_Economic_Review.htm [26-06-2011].

Central Bank of Lesotho. 2010. Recent developments in the manufacturing subsector in Lesotho: Prospects for diversification over products and markets. *CBL Economic Review* 114.

Curran, L. 2007. Clothing's big bang: the impact of the end of the ATC on developing country clothing suppliers. *Journal of Fashion Marketing and Management* 11 (1), 122–134

De Sousa, P. 2005. Clothing goes global. *International Trade Forum*, (1), 21–24

Field, A. M. 2007. AGOA's new look. *Journal of Commerce* 8(5), 26-30

Goutam, S. 2010. The Role of Textiles Monitoring Body in the Agreement on textiles and clothing and its Significance in International Trade. *Journal of International Commercial Law and Technology* 5 (1), 41–47

Heron, T., Richardson, B. 2008. Path Dependency and the Politics of Liberalisation in the Textiles and Clothing Industry. *New Political Economy* March 13 (1)

Hheir-El-Din, H. 2002. Implementing The Agreement on Textiles and Clothing. In: Hoekman, B., Mattoo, A., English, P. (eds.). *Development, Trade, and The WTO: A Handbook*. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington

ILO (International Labour Organization), 2005. *Promoting fair globalization textiles and clothing in a post-MFA environment*. International Labour Office, Geneva

International Textiles and Clothing Bureau. 2001. Conduct of Textile Trade Relations under GATT/WTO. January 2001

Juris International. 2011. Chapter 14: Agreement on Textiles and Clothing. [online]
Dostupné na: <http://www.jurisint.org/pub/06/en/doc/C14.pdf> [10-02-2011].

Kaplinsky, R., Morris, M. 2009. The Asian Drivers and SSA: MFA Quota Removal and the Portents for African Industrialisation. In: McCormick, D., Kuzilwa, J. A., Gebre-Egeziabher, T. (eds.) *Industrialising Africa in the era of Globalisation: Challenges to Clothing and Footwear*. University of Nairobi Press, Nairobi

Lall, S. 2005. FDI, AGOA and Manufactured Exports by a Landlocked, Least Developed African Economy: Lesotho. *The Journal of Development Studies* 41 (6). 998–1022

Lester, S. 2005. Agreement on Textiles and Clothing. In: Macrory, P., Appleton, A., Plummer, M., (eds.) 2005. *The World Trade Organization: Legal, Economic and Political Analysis*, Springer, New York

McNamara, K. (ed.) 2008. *The Global Textile and Garments Industry: The Role of Information and Communication Technologies (ITCs) in Exploiting the Value Chain*. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington

Memedovic, O. 2010. *The Impact of Institutions on Structural Change In Manufacturing: The Case of International Trade Regime in Textiles and Clothing*. UNIDO, Vienna

Mlčochová, P. 2009. Aplikace metod Just in time a TPM. Brno: Masarykova univerzita. Ekonomicko-správní fakulta. Katedra podnikového hospodářství. Vedoucí diplomové práce Ing. Ondřej Částek

Munir, A. 2007. *Impact of Origin Rules for Textiles and Clothing on Development Countries*. International Centre for Trade and Sustainable Development, Geneva

Nordås, K. H. 2004. *The Global Textile and Clothing Industry post the Agreement on Textiles and Clothing*. World Trade Organization, Geneva

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). 2004. *A New World Map in Textiles and Clothing: Adjusting to Change*. OECD, Paris

Office of Textile and Apparel, 2011, Trade Data - U.S. Imports of Textiles and Apparel [online] Dostupné na: <http://otexa.ita.doc.gov/scripts/tqads2.exe/ctrydata> [28-03-2011].

Palmer, D. 2009. *Obama ends benefits for Guinea, Madagascar, Niger*. Reuters [online] Dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2009/12/24/us-usa-africa-trade-idUSTRE5BM4HZ20091224> [01-08-2011].

Pljasková, K. 2010. *NAMA Průmyslové výrobky*. AMO, Praha

Salm, A. 2002. *Lesotho Garment Industry Subsector Study for The Government of Lesotho*. Department for International Development, Maseru

Statistical Yearbook, 2010. Lesotho Bureau Statistic. <http://www.bos.gov.ls/>

Siebert, H. 2002. *The World Economy*. Routledge, New York

Steyn, G. 2004. Riches to rags. *Finance Week*, 16 June

Špačková, Š. 2005. *Kdo se potí za naše trička?*. Sedmá generace [online] Dostupné na: <http://www.sedmagerace.cz/text/detail/kdo-se-poti-za-nase-tricka> [30-07-2011].

UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development), 2002 <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=2309&lang=1> [22-03-2011].

USTR (Office of the United States Trade Representative), 2011 <http://www.ustr.gov/trade-topics/trade-development/preference-programs/african-growth-and-opportunity-act-agoa> [11-03-2011].

WTO (World Trade Organization). 2010

[http://www.wto.org/english/tratop_e/texti_e/texintro_e.htm#\(ATC\)](http://www.wto.org/english/tratop_e/texti_e/texintro_e.htm#(ATC)) [29-10-2010].

Xu, P. 1997. Effect of Multi-Fiber Arrangement trade restrictions on textile industry profit margine. *Contemporary Economic Policy* Jul 15 (3), 93–102

Zafar, A. 2007. The Growing Relationship Between China and Sub-Saharan Africa: Macroeconomic, Trade, Investment, and Aid Links. *The World Bank Research Observer* 22 (1), 103–130